

Xylella fastidiosa: de stand van zaken

Hebben zich voor de markt belangrijke ontwikkelingen voorgedaan?

8 min. leestijd

ACHTERGROND

In nummer 6-2016 besteedde Boom in Business uitgebreid aandacht aan *Xylella fastidiosa* (Xf).

Onder de kop 'Xylella fastidiosa aan de wandel' werd verslag gedaan over de opmars van de bacterie in Europa. Waar iedereen bang voor was, gebeurde: al snel maakte de bacterie de oversteek naar het vasteland. Hoe staat het er nu voor? Boom in Business brengt de stand van zaken in kaart.

Auteur: Kelly Kuenen

De gevreesde bacterie *Xylella fastidiosa* is al geruime tijd bezig aan een opmars in Europa. Tot halverwege vorig jaar leek de besmetting in Europa zich te beperken tot Corsica en de zuidelijke regio's van Italië. Maar in oktober vorig jaar, precies rond de periode waarin het eerdere artikel van Boom in Business verscheen, werd de bacterie ook op het vasteland in Frankrijk aangetroffen. Rond Nice, om precies te zijn.

Frankrijk voerde grootschalige maatregelen in om *Xylella* uit te bannen; planten werden vernietigd en rond de besmettingshaard werd een ruime quarantainebufferzone ingesteld. Maatregelen en scherp toezicht op import van planten zijn van belang, omdat de bacterie kan meereizen met plantmateriaal. Toch geeft dit geen garantie op uitbanning; *Xylella fastidiosa* wordt over kleinere afstanden namelijk ook overgedragen door insecten. Van dwergcicaden (*Cicadellidae*) en schuimcicaden (*Cercopidae*) is bekend dat ze de bacterie verspreiden, maar naar alle waarschijnlijkheid zijn alle zuigende insecten die zich voeden aan het xyleem van bomen potentiële verspreiders.

Xylella heeft een uitwerking op de sapstroom van de gastheer. Hoe dit zich uit, is volgens EPPO (*European Mediterranean Plant Protection Organization*) afhankelijk van de soort drager. Maar over het algemeen zal besmetting van het xyleem, dat verantwoordelijk is voor de vochtthuishouding van de plant, ervoor zorgen dat de plant uitdroogt en afsterft. Dit is onder meer te herkennen aan de bladeren, die door de verstoorde vochtregulering vaak bruin kleuren.

Maatregelen bij uitbraak

Zijn planten eenmaal besmet, dan heeft dat verstrekende gevolgen; de bacterie kan vooralsnog alleen bestreden worden door besmette planten te vernietigen. In andere landen heeft dit al grote gevolgen. HP/De Tijd meldde in oktober grootschalige kap van olijfbomen in Italië, waarbij bomen vaak tegen de vlakte zouden gaan zonder getest te worden op het dragen van de ziekte. Boeren zouden hier massaal verrast worden door kap-acties, geregeld door de overheid.

'De focus in de strijd tegen de bacterie ligt op preventie'

Hoewel de bacterie vooral goed gedijt in warmere regionen, valt niet uit te sluiten dat hij ook in Nederland zal toeslaan. Een uitbraak van *Xylella* in Nederland kan volgens de Nederlandse Voedsel en Warenautoriteit (NVWA) grote economische gevolgen hebben voor Nederlandse plantentelers en -handelaren. Vindt er een uitbraak plaats, dan moeten waardplanten binnen 100 meter van de besmetting worden vernietigd. Om de besmette zone wordt vervolgens een bufferzone ingesteld van tien kilometer. Daarna mag er gedurende vijf jaar geen verkeer van waardplanten plaatsvinden binnen en vanuit deze bufferzone.

Volgens Jelle Hiemstra, onderzoeker van afdeling Praktijkonderzoek Plant en Omgeving bij Wageningen UR, is bestrijding van *Xylella* met chemische middelen vrijwel onmogelijk en zijn er ook geen biologische middelen beschikbaar voor bestrijding. In beide gevallen bemoeilijkt het feit dat de bacterie in de plant huist de mogelijkheden. Hij verwacht dan ook niet dat de oplossing zich zal aandienen in de vorm van biologische bestrijding. Wat betreft onderzoek moet de aandacht volgens Hiemstra enerzijds uitgaan naar de zoektocht naar

Het verhaal doet de ronde dat het hooggerechtshof van Italië heeft besloten dat zeer oude olijfbomen níet gekapt hoeven te worden

resistente soorten, iets waar bij Wageningen UR onderzoek naar wordt gedaan, en anderzijds naar het bestrijden van vectoren en het voorkomen van verspreiding met zieke planten. 'De focus in de strijd tegen de bacterie ligt echt op preventie, zoals het zorgvuldig omgaan met geïmporteerd plantmateriaal. Dat partijen als Naktuinbouw en de NWWA daar veelvuldig op wijzen, is absoluut terecht.'

Gastheren

In Italië trof de besmetting vooral olijfbomen. EPPO weet te melden dat het bij vrijwel alle infecties in Frankrijk ging om besmetting van de vleugeltjesbloem (*Polygala myrtifolia*). Bekend is dat *Xylella*, die bij besmetting van olijfbomen ook wel het 'olijvenvirus' wordt genoemd, verschillende varianten kent, die ook soorten als perzik, druif, citrus en amandel kunnen aantasten. Op Corsica betrof het een andere variant van de bacterie dan in Italië. Volgens Tjitte Mastenbroek, persvoorlichter bij NWWA, is de *Xylella* die in Zuid-Frankrijk werd aangetroffen van dezelfde variant als die in Corsica: *X. fastidiosa subsp. multiplex*.

Volgens EPPO zijn vooral druiven en citrusbomen belangrijke potentiële dragers. Als derde wordt de perzik genoemd. De organisatie noemt daarnaast nog verschillende soorten die besmet kunnen worden, waaronder enkele boomsoorten en planten als wilde grassen en lilies. De volledige lijst, te vinden op de site van de Europese

Commissie, is lang. Afhankelijk van de drager kan de ziekte de veroorzaker zijn van onder meer *phony disease* (bij perzik), *leaf scorch* (loofbomen) en *Pierce's disease* (bij druiven). In veel gevallen dragen planten de bacterie echter ook bij zich zonder daar zelf onder te lijden.

Plantenpaspoort

Tot dusver de theorie. De hamvraag is natuurlijk of er sinds eind vorig jaar substantiële, voor de kweker belangrijke veranderingen hebben plaatsgevonden. Ten tijde van Boom in Business 6 waren alle ondervraagde partijen zich bewust van de gevaren van *Xylella*. Destijds werd vooral ingezet op bewustzijn en engagement van alle betrokken partijen. Henk Westerhof, voorzitter van Anthos, Koninklijke Handelsbond voor Boomkwekerijen en Bolproducten, zag de opmars van de bacterie destijds met lede ogen tegemoet, maar gaf ook te kennen het te vroeg te vinden om de noodklok te luiden.

Sinds die tijd heeft het 'Xylella-dossier' er een paar hoofdstukken bij gekregen. De bacterie maakte de oversteek naar het vasteland van Europa en amper drie maanden na het verschijnen van het vorige artikel besloot de Europese Commissie de bestrijdingsmaatregelen tegen *Xylella* aan te scherpen. Sinds december geldt een verplicht plantenpaspoort voor alle waardplanten die in de EU besmet zijn bevonden, en de NWWA en Naktuinbouw hebben aangegeven vanaf 31 maart

te gaan controleren op de naleving hiervan. De NVWA laat weten dat de verplichting geldt voor alle verkeer tussen professionele bedrijven en organisaties in de EU en in Nederland.

Westerhof laat weten bij zijn eerdere standpunt te blijven. Ondanks het feit dat de bacterie het vasteland heeft bereikt, is er volgens hem in principe niet veel veranderd. 'De afgelopen periode laat een vrij rustig beeld zien. Dat neemt natuurlijk niet weg dat je uitermate oplettend moet zijn. Maar je moet ook geen angst creëren.' Volgens de Anthos-voorman is het van belang om ook naar andere landen te kijken, om te leren hoe Nederland dergelijke uitbraken voor kan zijn. Daarnaast blijft de vraag actueel hoe te handelen bij een eventuele uitbraak.

Inspectiezone

De grote partijen blijven dan ook bezig met de aanpassing en optimalisering van Nederlandse maatregelen. Anthos besprak eerder al met de NVWA de mogelijkheid om een quarantainezone in te stellen om geïmporteerd plantmateriaal te inspecteren op de aanwezigheid van *Xylella*. Dit blijkt mogelijk, al gaf Westerhof eerder al te kennen dat preventieve quarantaine niet wenselijk is. Anthos sprak onlangs met NVWA en LTO over de mogelijkheden om de maatregelen bij een eventuele vaststelling van *Xylella* in Nederland te nuanceren, zodat verdere verspreiding van de bacterie beperkt wordt en de bacterie uitgeroeid wordt, maar bedrijven er tegelijkertijd zo min

mogelijk onder te lijden hebben. 'Ondanks preventieve maatregelen kun je als bedrijf toch onder de algemeen geldende maatregelen vallen. Voor bedrijven kunnen rigoureuze maatregelen grote gevolgen hebben', aldus Westerhof. Een afvlakking van de maatregelen zou volgens hem voor enige verlichting kunnen zorgen. Maar voordat het zover is, moet ook gekeken worden of dergelijke maatregelen binnen de wetgeving vanuit Brussel passen. Volgens Westerhof wordt op dit moment gekeken naar de mogelijkheden.

De Anthos-voorman heeft overigens niet het idee dat de angst voor *Xylella* echt is toegenomen, nu de bacterie op het vasteland van Frankrijk is aangekomen. 'Je merkt dat de haren omhoog gaan staan zodra het woord valt. Het speelt, en mensen maken zich wel degelijk grote zorgen. Tegelijkertijd heb ik niet het idee dat de angst in de afgelopen maanden is toegenomen.' Volgens Westerhof is het *Xylella*-dossier moeilijk te regisseren, omdat een uitbraak niet volledig valt te beheersen. 'Je kunt het nog zo goed organiseren, er hoeft maar één klein ding te gebeuren en de vlam slaat in de pan.' Eerder wees hij er al op dat het bijvoorbeeld voor tuincentra moeilijk is om van elk product alle risico's te kennen en dat het daarom belangrijk was bewustzijn te creëren in de volledige sector.

Consument

En die volledige sector omvat in principe ook de consument. Ook hij wordt steeds meer bij het onderwerp betrokken. Eind januari riep LTO tuin-

centra en consumenten op tot extra waakzaamheid. 'Neem niet zomaar planten mee uit de Zuid-Europese regio's waar de ziekte heerst', viel te lezen in een officieel persbericht van de organisatie. Volgens Johan Boonen, woordvoerder bij LTO Nederland, wordt hier in het reguliere overleg tussen sector en tuincentra al aandacht aan besteed. 'Daarbij wordt bijvoorbeeld gewezen op extra voorzichtigheid met import uit Zuid-Europa.' Collega Anneke van Dijk, beleidsadviseur op fyto-sanitair terrein bij LTO Nederland, licht toe dat het onderwerp regelmatig besproken wordt tijdens bijeenkomsten van de LTO Vakgroep Bomen en Vaste Planten. Als het gaat om producten voor de consument, wordt de aandacht volgens Van Dijk vooral gericht op branche-

'De afgelopen periode laat een vrij rustig beeld zien'

Henk Westerhof

Anneke van Dijk
(foto: Ruud Ploeg)

Jelle Hiemstra

organisatie Tuinbranche Nederland en inkopers. Voor LTO-bijeenkomsten afgelopen zomer werden ook inkopers van tuincentra uitgenodigd; een aantal van hen gaf gehoor aan de oproep. 'Het gaat erom zo veel mogelijk mensen bewust te maken van de situatie', vertelt Van Dijk. 'Daarbij wordt de aandacht vooral gericht op partijen die een schakel vormen tussen producent en consument, zoals tuincentra, bloemenveilingen en inkopers.' Volgens Van Dijk kunnen tuincentra er zelf ook mede voor zorgen dat consumenten geen planten uit bepaalde regio's in handen krijgen door rekening te houden met hun aanbod, en niet te kiezen voor soorten die risico's met zich meebrengen. Vooralsnog wordt er niet actief ingezet op bewustwording bij de consument, al verwacht Van Dijk dat daar in de loop van het jaar wel op zal worden ingespeeld door de NVWA, in samenwerking met andere partijen.

Maatregelen bedrijf en consument

In januari 2016 riep de NVWA bedrijven op zelf maatregelen te nemen om een uitbraak te voorkomen. Bedrijven moeten alleen handeldrijven met betrouwbare partners en gerenommeerde bedrijven en zorgen voor een goede bestrijding van zuigende insecten. Mochten zij toch vermoeden dat een plant ziek is geworden, dan wordt hen verzocht dit te melden bij de autoriteit. Voor bedrijven die preventieve maatregelen willen nemen, is er bij Naktuinbouw een *Xylella*-toets voorhanden. Naast het nemen van voorzorgsmaatregelen lijkt er voor ondernemers in de tuinbouwsector vooralsnog niets anders op te zitten dan extra waakzaam te zijn en goed op de hoogte te blijven van de ontwikkelingen rond het onderwerp.

Ondernemers die meer willen weten over de *Xylella*-bacterie, kunnen onder meer terecht

op de site van EPPO. Hier is een overzichtelijke datasheet te vinden, waarin ook staat beschreven hoe je besmetting kunt herkennen. Ook op de site van Wageningen Universiteit, EFSA en NVWA is de nodige informatie te vinden. De lijst met waardplanten waarvoor een paspoort verplicht is, is aan verandering onderhevig; een actuele versie is te vinden op de site van NVWA. Volgens NVWA-woordvoerder Mastenbroek is het nog onderwerp van verder onderzoek welke planten door welke *Xylella fastidiosa*-subspecies aangetast kunnen worden. Op basis van de huidige vondsten in de EU heeft de EU de lijst opgesteld waarvoor de plantenpaspoortplicht geldt. Op de lijst wordt onderscheid gemaakt tussen waardplanten per subspecies.

Hoogerechtshof Italië

Ter afsluiting nog een interessante ontwikkeling. Westerhof wijst erop dat het verhaal de ronde doet

Sinds *Xylella* zich verspreidt door Europa, volgen berichten over de bacterie elkaar in rap tempo op. Hieronder een terugblik op enkele belangrijke gebeurtenissen:

<1994

Xylella fastidiosa is bekend in verschillende delen van Amerika.

1994

Xylella wordt voor het eerst aangetroffen in Azië.

2013

Xylella wordt voor het eerst in Europa aangetroffen. Het gaat om olijfbomen in Puglia, Zuid-Italië. Hoe de bacterie Europa heeft bereikt, is niet bekend, maar vermoed wordt dat hij via import van plantmateriaal is binnengekomen.

2014

Voor een aantal waardplanten worden de importeisen aangescherpt.

2015

De bacterie wordt ook aangetroffen op Corsica en rond Nice.

dat het hooggerechtshof van Italië zou hebben besloten dat zeer oude olijfbomen, ondanks fytosanitaire maatregelen, niet gekapt hoeven te worden. Dat is op zijn zachtst gezegd bijzonder, omdat Italië daarmee maatregelen zou nemen die haaks staan op sancties volgens de Europese regelgeving. Als een bedrijf in Nederland een partij waardplanten inkoopt met de bacterie erin, dan heb je volgens Westerhof 'de poppen aan het dansen'. Een ontwikkeling waarbij maatregelen op grote schaal aan de laars worden gelapt, is er dus een om in de gaten te houden. En kan een precedentwerking (eenzelfde aanpak/rechtspraak in een nieuwe situatie, door vergelijking met eerdere zaken, red.) in de hand werken. Anthos en LTO voeren overleg met de overheid en de NVWA over de mogelijke gevolgen van deze uitspraak.

Be social

Scan of ga naar:

www.boom-in-business.nl/artikel.asp?id=23-5702

BRONNEN

Voor deze tekst is onder meer gebruikgemaakt van informatie van de Wageningen UR, de NVWA en EPPO. Deze laatste betreft in het bijzonder de 'Data Sheets on 'Quarantine Pests. *Xylella fastidiosa*', te vinden via de site van EPPO.

APRIL
2015

Op een markt in Parijs wordt een besmette koffieplant aangetroffen.

OKT
2015

Xylella wordt aangetroffen rond het Franse Nice.

MEI 2015

De NVWA laat verscherpte maatregelen van kracht worden om besmetting in Nederland te voorkomen.

DEC 2015

De Europese Commissie besluit tot een verplicht paspoort voor enkele plantensoorten.

FEB. 2016

Volgens gegevens van EPPO is de bacterie inmiddels aangetroffen in Noord-Amerika, Midden- en Zuid-Amerika, Azië en Europa. De EFSA heeft de lijst van waardplanten aangepast naar in totaal 345 planten. De meerderheid van de nieuwe planten werd aangetroffen in Apulië, op Corsica en in Zuid-Frankrijk.

JAN. 2016

De NVWA roept professionele bedrijven en organisaties op om voldoende maatregelen te nemen om een Nederlandse uitbraak te voorkomen.

De Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) waarschuwt in een officieel bericht voor de *Xylella*-bacterie.

LTO laat weten zich zorgen te maken over de bacterie en roept ook tuincentra en consumenten op tot extra waakzaamheid.